

תפילת הדרך

[א]

ברכה הסמוכה לחברתה

וישלח את אחיו וילכו ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך: (בראשית מה, כד)

מקום סכנה

בתלמוד ירושלמי (שבת פרק ב הלכה ו) איתא א"ר חייא בר בא כתיב (דברים כג, י) כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע, הא אם אינו יוצא אינו צריך ליה שמירה, אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. אמר ר' אחאי בר יעקב כתיב (בראשית מב, לח) וקרהו אסון בדרך, הא בבית לא, אלא מיכן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. רואים מהירושלמי שדרך מקרי שעת הסכנה, ולכאורה משו"ה תקנו לומר תפילת הדרך, למי שיצא לדרך.

מקור בבבלי

(ברכות כט, ב) אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא, לא תרתח ולא תחטי, לא תרוי ולא תחטי, וכשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא, מאי המלך בקונך וצא, אמר רבי יעקב אמר רב חסדא זו תפלת הדרך.

ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא כל היוצא לדרך צריך להתפלל תפלת הדרך. מאי תפלת הדרך, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום, ותצעידני לשלום, ותסמכני לשלום, ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך, ותשלח ברכה במעשי ידי, ותתנני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ברוך אתה ה' שומע תפלה.

ברכה הסמוכה לחברתה

יש לדון למה תפילת הדרך אינו פותח בברוך, דמזה שחותם בברכה רואים דהוי ברכה, ובשו"ע (סימן קי, ו) הביא שמהר"מ מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך בבוקר היה אומר אחר יהי רצון, כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים, ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה, דמשום הכי אינה פותחת בברוך. וכתב המ"ב שמיירי שהיה מתפלל בדרך ולכן הסמיך לברכת הגומל, ואם הולך באמצע היום יסמיכה לברכה אחרת, כגון שיאכל או ישתה איזה דבר ויברך ברכה אחרונה, או יטיל מים ויאמר אשר יצר. ובמקום שאין יכול לעשות כ"ז כגון שאין לו על מה לברך, וגם הוא יושב בעגלה בין אנשים ואינם רוצים להמתין עליו עד שירד ויעלה, אעפ"כ מותר לומר תפילת הדרך, דכמה ראשונים סוברים דתפילת הדרך אין צריכה שתהיה סמוכה לחברתה.

האם ברכה הסמוכה לחברתה דווקא אם יש שייכות

והנה בענין סדר ברכת חתנים (שבע ברכות) כתב רש"י (כתובות ח, א) שלפי שהסדר מתחיל מאשר יצר, לפיכך פתח בה בברוך וחתם בה בברוך, כדרך כל ראשי סדרי ברכות. ושוש תשיש ושמח תשמח, מפני שהן ברכה הסמוכה לחברתה לא פתח בה בברוך, שכן תקנו לכל הברכות שסמוכות אחר הראשונה על הסדר. ואשר ברא מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי המשתה כשאין שם פנים חדשות, לפיכך אינה מן הסמוכות והוצרך לפתוח בה בברוך ולסיים בה בברוך.

פנים חדשות

[ומזה יש להעיר על מנהג העולם בזמננו שמקפידין למצוא פנים חדשות, ואם אינו בנמצא אזי הולכין אצל שכן וכיו"ב, ואילו מדברי רש"י מבואר שלא הקפידו על זה, שהרי כתב שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי המשתה כשאין שם פנים חדשות. ובעיקר מנהג העולם יש להעיר לפי כמה פוסקים שעיקר המעלה של פנים חדשות הוא מטעם שמרבים בשמחה בשבילו (כמ"ש בשו"ע אה"ע סי' סב סעיף ח ועי' בח"מ ובב"ש שם), ואילו מה שמביאים פעמים רבות איש זר שאין לו שייכות להחתן, קשה לומר שמתרבה שמחה

בשבילי, א"כ אדרבה יש כאן חשש ברכה לבטלה. ועל שדה חמד (מערכת ברכות ס"ס ג) שהביא בזה מחלוקת הפוסקים.]

ממשיך רש"י שברכת שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר, אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד, זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין ונתעסק בו, ומשעת אסיפה היא ראויה לברך, אלא מכיון שיש ברכה על הכוס הזקיקוה לסדרה עליו. וכן ברכת יוצר האדם, שתיקנוה ליצירה ראשונה של אדם הראשון, מ"מ אינה מסדר ברכות הזווג, דהא ביצירה הראשונה אכתי נקבה לא הואי.

מבואר ברש"י שכדי להסמיך ברכה לחברתה צריך שתהיה שייכות בין הברכות, ו"סדר" אחת שלברכות, ואילו כאן לכאורה אין שייכות בין ברכת הגומל חסדים טובים, או בורא נפשות, או אשר יצר לברכת תפילת הדרך, והאיך סומכן זו לזו.

מעין ברכת שמע קולינו

ובאמת יש סברא אחרת בראשונים מדוע ברכת תפילת הדרך אינה פותחת בברוך אף שאינה ברכה הסמוכה לחברתה, הרשב"ץ (ברכות יא, א) ותלמידי רבנו יונה (ברכות א, א בדפי הרי"ף) כתבו שרצו לקבוע חתימתה בנוסח של שומע תפילה, כמו הברכה האחרונה של ברכות האמצעיות שבשמונה עשרה, והיא אינה פותחת בברוך כיון שהיא סמוכה לחברתה, משום כך גם בתפילת הדרך תקנוה באותה מטבע כמו בתפילת י"ח, שלא תהא יותר חשובה זו שהיא רק לפרקים כשיוצאים לדרך, מאותה שהיא תדירה ג' פעמים בכל יום, ולכן אינה פותחת בברוך.

שבת ותפילה

הטור מביא מה שהק' בתוס' (פסחים קד, ב) על הא דלא פותחים בברוך בברכת אלקי נשמה, ובברכת אתה הוא עד שלא נברא העולם, ותפלת הדרך שחותם ואינו פותח בברוך, ות' לפי שאינן ברכות אלא שבת ותפלה בעלמא.

סמוכה לברכה קצרה

ממה שכתב המ"ב שיסמוך תפילת הדרך לברכה אחרונה או לאשר יצר, משמע שאינו יכול לסמוכו לברכה ראשונה, וצ"ב הטעם. ויש לפרש דבריו בשני אופנים, א' דס"ל שאי אפשר לסמוך ברכה לברכה קצרה, ויש בזה דיון גדול דהנה נחלקו המחבר ורמ"א (סימן מז, ו) לענין ברכת והערב נא אם הנוסח הוא והערב נא עם וא"ו, או הערב נא בלי וא"ו, ומסביר המ"א שהמחבר סובר דברכה אחת היא ולכן אומרים עם וא"ו, דאלו היתה ברכה בפ"ע היתה פותחת בברוך, ואף על גב דסמוכה לחברתה היא, מכל מקום כיון דברכות קצרות הן ה"ל לפתוח בברוך, מידי דהוה אברכת הבדלה שפותחת בברכות אף על פי שהם סמוכות כיון שהם קצרות. והי"א ס"ל דשאני ברכות הבדלה שאינן סמוכות, שאם רצה אומר על כל א' בפני עצמו על הנר ועל הבשמים. המ"ב מעתיק את דברי המ"א, וכתב שהמנהג לומר והערב נא, א"כ י"ל שכאן חושש המ"ב לשיטת המחבר. והא דכתב שאפשר לסמוך לברכת בורא נפשות, הסבירו האחרונים דכבר כתבו בתוס' (פסחים קד, ב) שהטעם שא"ל לסמוך לברכה קצרה הוא משום דנראה כברכה אחת, אבל בבורא נפשות יש מעין חתימה בזה שאומרים "ברוך חי העולמים", א"כ אינו נראה כברכה אחת.

א"נ י"ל שהטעם שלא כתב לסמוך לברכה ראשונה, הוא משום דאכילה הוי הפסק. וכ"כ בהגהת חת"ס שאע"פ שרבו סמך תפילת הדרך לברכת הריח, אבל כתב שמסתימת הפוסקים משמע שיש כאן הפסק בזה שמריח הבשמים, וכ"ש אם אוכל. וראיתי בספר הליכות שלמה (פרק כא הע' 11) שכתב שאפשר לסמוכו לברכה הנהנין.

בעיקר הדיון אם אפשר להסמיך לברכה קצרה, ע"י בספר כלבו (סימן פז) וז"ל ושאלו אל הר"מ למה תפלת הדרך חותמת בברוך הואיל ואינה פותחת בברוך, וענה שהוא סומך אותה לעולם לאחת מן הברכות הפותחות בברוך, כגון לאחת מאותן ברכות דאשר נתן לשכוי בינה, הרי לן להדיא שס"ל שאפשר לסמוך לברכה קצרה.

סמיכה לברכת אשר יצר

הבאנו דברי המ"ב שאפשר לסמוך תפילת הדרך לברכת אשר יצר, וראיתי בספר הליכות שלמה שהגרא"מ שך זצ"ל פעם הציע ספק להגרשז"א זצ"ל, האם כדאי לחכות בברכת אשר יצר עד שיאמר תפילת הדרך כדי לסמוכו, או שיש בעיא בזה שאינו מברך אשר יצר מיד, וענה לו הגרשז"א שלדעתו אין

לברך תפילת הדרך בנסיעה בין בני ברק לירושלים הואיל ויש ישובים תוך פרסה לדרך הראשי, ואמר לו הגרא"מ שכך נהג גם מרן הגרי"ז.

[ב]

איזה דרך

טיסה במטוס

ידועה חידושו של הרוגצ'ובר גאון שאין לברך תפילת הדרך בנסיעה באוירון, ראיתו מההיא דחולין (קלט, ב) דמק' הגמ' על דאמר רב יהודה אמר רב שאם מצא קן ביים חייב בשילוח שנאמר כה אמר ה' הנותן ביים דרך וכו', אלא מעתה מצא קן בשמים דכתיב דרך נשר בשמים, הכי נמי דמיחייב בשילוח הקן, ומשני דרך נשר איקרי דרך סתמא לא איקרי, הרי לן דטיסה בשמים לא מקרי "דרך", א"כ ממילא פטור מתפילת "הדרך", דרק ביוצא ל"דרך" חייב בתפילת הדרך.

וכבר הק' עליו הרי כתוב בגמ' (יבמות סב, ב) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, האם נאמר שהיוצא לטיסה באוירון אינו חייב משום דלא מקרי דרך, אלא דזיל בתר טעמא, א"כ ה"נ תלוי בזה שיש סכנה בדרך ולא משנה אם יש עליו "שם" דרך. וכ"כ להדיא בספר הליכות שלמה (פרק כא, ח) דאזלינן בתר טעמא.

מתי לברך

ונחלקו הפוסקים מתי לברך, דעת הגר"י קמינצקי שמברך כשמתחיל המטוס לנסוע מהר במסלול המראה, אבל הגרשז"א הורה לברך כהמטוס מתרומם לגובה כזה שאם יפול יהיה סכנה. ואם בירך בדרך לשדה תעופה, לכו"ע אינו צריך לברך עוד הפעם, שבאותו יום אפילו בנסיעות שונות אינו צריך לחזור ולברך.

אורך הנסיעה

איתא בגמ' (ברכות ל, א) אימת מצלי אמר רבי יעקב אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך, עד כמה אמר רבי יעקב אמר רב חסדא עד פרסה.

ונחלקו הראשונים בביאור דברי הגמ', רש"י פירש שצריך לאומרה בפרסה הראשונה, אבל לא לאחר שהלך פרסה. ומביא שבהלכות גדולות מפרש עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל - עד פרסה, שאפילו אין לו לילך אלא עד פרסה צריך להתפלל, אבל דרך פחות מפרסה - אין צריך להתפלל תפלה זו.

ועי' בספר פני יהושע שהקשו כל הפוסקים והמפרשים על פרש"י דמה סברא יש בזה דלאחר שהלך פרסה לא יתפלל עוד תפילת הדרך, אף שבדעתו לילך עוד כמה פרסאות, לכן פסקו כולם דלא כרש"י אלא כפי' הלכות גדולות. ותי' הפנ"י דלאחר שהלך פרסה "הוחזק בדרך" מקרי א"כ הא אמרינן להדיא (עירובין סה, א) דהבא מן הדרך אל יתפלל לפי שאין דעתו מיושבת עליו, א"כ כ"ש הכא כיון שכבר הוחזק בדרך ורוצה להפליג עוד בדרך א"כ פשיטא שאין דעתו מיושבת עליו שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומש"ה אין לו להתפלל. ומה"ט אין לחלק בין תפלה גמורה לשאר תפלות אפילו קצרה כמות שהיא, ושיטת החולקים אפשר דמשמע להו דלהך תפלה דתפלת הדרך הוי שפיר דעתו מיושבת עליו כיון שעיקר תפלתו בשביל תקנה זו וכדכתיב ביום צרתי אקראך ותענני.

וראיתי בספר הגיוני הפרשה שמדייק בדברי המאירי תי' אחר, וז"ל יש מפרשים שאם לא בירך ביציאתו מברכה עד פרסה משם ואילך אין זה נמלך בקונו ואינה אומרה, ר"ל שהרי הגמ' קוראת לתפילת הדרך "המלך בקונך", דהיינו מעין בקשת רשות לצאת לדרך, א"כ זה שייך רק בתחילת יציאתו, אבל כשכבר בדרך לא שייך שוב לבקש רשות לצאת.

ונפסק בשו"ע (או"ח קי, ז) שאין לאומרה, אלא אם כן יש לו לילך פרסה (ד' מיל), אבל פחות מפרסה לא יחתום בברוך, ואם שכח מלאומרה, יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שלא הגיע תוך פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה.

שטח או זמן

ונחלקו הפוסקים האם שיעור פרסה הוא בשטח או בזמן, ויהיה נ"מ במי שנוסע באוטו, דאם נאמר שהוא שיעור בשטח, אז אפילו אם יקח לו רק קצת זמן חייב לברך, אבל אם אינו אלא שיעור בזמן, ר"ל נסיעה

שלוקח שבעים ושתים דקות (לפי השיטות ששיעור מיל הוא 18 דקות) א"כ גם באוטו אינו חייב אלא בנסיעה של 72 דקות.

הגרשז"א זצ"ל (שו"ת מנח"ש ח"ב סי' ס) פסק שהעיקר תלוי בשטח, וז"ל ובנוגע לשיעור, מקובל לענין זה לחשוב לפי המרחק של השטח ולא לפי זמן הנסיעה. ונראה שזו דעת רוב הפוסקים, עי' במ"ב (ס"ק ל) שכתב שאין חילוק בין הולך בספינה להולך ביבשה, ולפ"ז גם הנוסע על מסילת הברזל (רכבת) יש לו לברך תה"ד אפילו אם נוסע רק פרסה. ולפ"ז יש לזהר לכתחילה תיכף כשמתחיל לנסוע לברך ברכת תה"ד וכמו שכתב הרמ"א בסמוך דלכתחילה יהדר תוך פרסה ראשונה, ובדיעבד יברך עד לבסוף כ"ז שיש לו עדיין פרסה אחת ליסע על המסילה. הרי לן להדיא שגם בנסיעה על רכבת תלוי בשיעור פרסה, ולא כתב שהוא שיעור בזמן. אבל דעת הגר"ע יוסף זצ"ל שתלוי בזמן הנסיעה ולכן מי שנוסע באוטו לדבריו לא יברך אם אינו נוסע נסיעה של 72 דקות.

מי שרגיל

בספר הגיוני הפרשה הביא שהגרי"ד (מבוסטון) בשנים הראשונים שנסע מבוסטון לנוי יארק היה מברך תפילת הדרך, אבל כשהתרגל לנסיעה במטוס הפסיק מלומר. נימוקו עמו שכל ענין התפלה הוא על פי הרמב"ן (ספר המצות מצוה ה) שיש מצוה מיוחדת להתפלל בעת צרה, וכל הדרכים בחזקת סכנה, ולכן כשהתרגל ולא היו לו פחד חשב שכבר אינו "עת צרה". וזה חידוש גדול שלא מוזכר כלל בדרי הראשונים והפוסקים שתפלת הדרך קשור לתפלה בעת צרה. ואפילו אם נניח כדבריו מזה שהוא רגיל לא משנה ההלכה, שאם קבעו חז"ל שיש סכנה בדרכים ולכן צריך להתפלל האם זה קשור במה שהוא מפחד, הגע בעצמך האם "גבור" אינו צריך לומר תפלת הדרך.

שו"ר בספר אמת ליעקב שכן פסק הגר"י קמינצקי זצ"ל שרגילות אינו פוטר מתפלת הדרך.

אופן אמירתה

איתא בשו"ע (או"ח קי, ד) שאם אפשר יעמוד מלילך כשיאמרנה, ואם היה רוכב אין צריך לירד. וכתב המ"ב (ס"ק כג) הטעם שירידתו ועלייתו טורדתו, אלא יעמיד הבהמה מלילך אם אפשר לו שאם ירכוב הרי הוא כמהלך. וה"ה ליושב בעגלה שא"צ לירד אלא להעמיד הסוסים אם אפשר לו.

ויש להסתפק האם מיירי דווקא במי שמנהיג העגלה שלכתחילה עליו לעצור, אבל מי שיושב בעגלה יכול לומר תפילת הדרך גם בנסיעה, או"ד גם הוא בשבילו צריך לעצור לכתחילה.

היושב באוטובוס

וראיתי בספר פסקי תשובות שעל פי מש"כ המשנ"ב (סי' סג סעי' ג' וסי' צד סעי' ד' וה') הכוונה כשהרוכב הוא עצמו מנהיג הבהמה, שלכתחילה אין לברך בשעה שמנהיג, כי טרוד ואינו מכוון היטב, אבל אלו היושבים בקרון אין זקוקים לבקש מהמנהיג לעצור הנסיעה, ואין המה בגדר מהלכים, שהרי יושבים בעגלה ואין לבם טרוד כלל, ואדרבא לכשיצטרכו לבקש להעמיד העגלה יהיו טרודים מעיכוב הנסיעה.

ומזה נלמד לענין כלי התחבורה דזמננו, שהנוסעים רשאים לכתחילה לומר תפילת הדרך תוך כדי נסיעה, והנהג עצמו - אם באפשרותו לעצור הרכב בשולי הדרך ללא שום חשש סיכון, ואין דעתו טורדתו מחמת עיכוב הנסיעה, יעשה כן, ואם לאו יאמר תפילת הדרך תוך כדי נסיעתו.

בעמידה

אמנם כתב שם דיש לציין כי מעלה יש באמירת תפילת הדרך מעומד, וכפי שכתב בא"ר (סק"י) בשם הרוקח "ומיהו למצוה מעומד", ולכן כשנוסע בכלי תחבורה שיש באפשרותו לעמוד ללא שום הפרעה מצד הנוסעים וללא חשש טפח ושער מגולה באשה, יעשה כן, וכשנוסע במכונית אין צריך להטריח הנהג והנוסעים ולהעמיד המכונית כדי שיוכל לצאת ממנה ולברך מעומד.

[ג]

זמן אמירתה

בתפילה

כתב בשו"ת באר שבע (סימן מה) שרבים נוהגין ביום צאתם לדרך להקדים להתפלל תפלת הדרך כשמתפללין בבקר בביתם או בבית הכנסת כדי להסמיכה לברכת גומל חסדים שתהיה ברכה סמוכה לחברתה, כמו שנהג מהר"ם מרוטנבורג, אפילו שאין דעתם לצאת לדרך אלא אחר גמר סיום התפלה בבהכ"נ או יותר. וכתב שאפשר שיצא להם מנהג זה ממה שטעו בביאור דברי הטור (או"ח סימן ק"י) שכתב וז"ל והר"ם מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך בבקר היה אומר אחר יהי רצון כדי להסמיכה לברכת גומל חסדים ותהיה ברכה סמוכה לחברתה, והם חשבו שתיבת בבקר קשור עם מה שכתב אח"כ היה אומרה וכו', ור"ל אף כשהיה יוצא לדרך אחר שהתפלל בביתו או בבהכ"נ היה אומרה בבקר כשהיה מתפלל בבהכ"נ אחר יהי רצון, ויש סמך לדבריהם ממה שכתב הכלבו שהשיב מהר"ם שהוא סומך אותה לעולם לאחת מן הברכות דאשר נתן לשכוי בינה, ומדכתב שהוא סומך אותה לעולם ולא נזכר כלל תיבת בבקר משמע אפילו שלא יצא לדרך בבוקר אלא זמן רב אחר שהתפלל.

אבל כתב הבאר שבע שטעות גמור בידיהם והטור והכלבו לא נתכוונו לומר שסמכו לברכת השכוי אלא

לאחר שיצא מן הכרך והחזיק בדרך, אבל לא קודם לכן כלל, ואף כשלא יצא לדרך בבקר אלא זמן רב אחר שהתפלל בבית הכנסת היה סומך אותה לאחת מן הברכות דאשר נתן לשכוי בינה, והיינו שלא אמר בבקר אחת מן הברכות דאשר נתן לשכוי בינה כדי לאמרה עם תפלת הדרך לאחר שיצא לדרך. דגרסינן בס"פ תפלת השחר א"ר יעקב א"ר חסדא כל היוצא לדרך צריך שיתפלל תפלת הדרך כו' אימת מצלי לה אמר רב חסדא משעה שאחז בדרך, הרי קמן גמ' ערוכה שאין להתפלל אותה אלא דוקא אחר שאחז בדרך.

עוד כתב שכ"ש שאסור להקדים כל כך זמן רב לברך אותה בעוד שמתפלל בבהכ"נ ואינו יוצא לדרך אלא אחר גמר תפלה בבהכ"נ, דהא יש לחוש דילמא תבוא איזה סבה אחר צאתו מבהכ"נ שלא יוכל כלל לצאת לדרך ויבא לידי ברכה לבטלה, ועובר על לא תשא וכו', דהא מציינו בכמה מקומות שחששו שלא לברך במקום שיש לחוש דילמא יבא לידי ברכה לבטלה, כדאיתא במרדכי בפרק כיסוי הדם בשם גדולי נרבונ"א שהשוחט חיה לא יכסה עד שיבדוק את הריאה שלא יבא לידי ברכה לבטלה.

ובשו"ת שבות יעקב (ח"ב סימן מו) הביא שמק' מגמ' (הוריות ד, א) דפריך שפיר קאמר ר"ע לכן עזאי ומשני החזיק בדרך איכא בינייהו ופרש"י החזיק בדרך לילך לא"י ועדיין ישנו בעיר, הרי דלשון החזיק בדרך הוא כשעדיין בעיר.

ועי' בט"ז (ק"י, ז) שמש"כ בשו"ע שלכתחלה יאמר אותה בפרסה ראשונה, פ"י שלא יעכב מלומר אותה אחר פרסה ראשונה, אבל יכול לומר אותה אפילו בעיר קודם שיוצא לדרך. ומש"כ שיחזיק בדרך פירוש שיהיה מוחזק בודאי לילך. וכתב שקצת מקפידים שלא יאמר אותה עד שהוא דוקא חוץ לעיר על השדה, ואין לזה שורש ועיקר מכל הפרושים. ועי"ש שמוכח מזה שמהר"ם היה מתפלל אותה בבקר ביום שרצה ללכת בדרך.

אבל המג"א (ס"ק יב) כתב על העובדא שמביא השו"ע שהר"ם מרוטנבורג כשהיה יוצא לדרך בבקר היה אומרה אחר יהי רצון כדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה, שמירי שאומר הברכות בדרך דעכ"פ אסור לאומרה עד שהחזיק בדרך.

וראיתי בספר פסקי תשובות (סי' קי הערה 8) בשם ספר ברכת משה (עניני או"ח סי' ו') שרוצה לתלות מחלוקת הט"ז והמ"א אם רשאי לברכה כשמתכוון לצאת לדרך לפני שיצא מהעיר, בב' טעמים של תפילת הדרך, דהיינו ענין "המלך בקונך", וענין עצם התפילה.

והכרעת המ"ב הוא כמג"א דלא כהט"ז.

ממשיך בנסיעה למחר

יש להסתפק היכא שמתחיל נסיעתו במטוס בערב, ואינו מגיע למחוז חפצו עד למחרת, ולפעמים יש לו גם עצירה לכמה שעות באיזה שדה תעופה, האם חייב לומר תפילת הדרך פעם שנית.

חייב כל יום

והנה כתוב בשו"ע (או"ח ק"י, ה) שאין לומר אותה אלא פעם אחת ביום, אפילו אם ינוח בעיר באמצע היום, אבל אם דעתו ללון בעיר ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו, צריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת.

וכתב השערי תשובה (ס"ק ח) בשם תשובת הרדב"ז (ח"ו סי' ב"א קעו) שאם לן במקום ישוב שחייב להתפלל תפלת י"ח, כשיוצא צריך לומר תפלת הדרך כאילו יוצא בתחלה, ואם לן שלא במקום ישוב, או שהיו הולכים ביום ובלילה, פעם ראשונה יברך ויחתום, ובשאר ימים יברך ולא יחתום. והברכ"י כתב ע"ז דה"ה מפרש לים יאמר תפלת הים בפעם ראשונה בחתימה, ובשאר ימים יברכו בלא חתימה.

אבל מדברי הב"ח מדייקים שסובר שחייב לומר תפילת הדרך בכל יום אפילו אם אינו לן בישוב, וז"ל הב"ח: וכן בכל יום ויום צריך להתפלל, כאשר חייב בתפילת י"ח בכל יום ויום, והוא דבר פשוט לא היה צריך לכתבו אלא להוציא מדעת הטועים.

ומאידך גיסא דעת הפר"ח (סעיף ה) שלא יתפלל תפילה זו אלא בתחילת יציאתו, ואעפ"י שמתעכב הרבה ימים בדרך כיון שבירכה פעם אחת נפטר בזה, משמע מלשונו שאפילו אם לן בלילה בעיר אינו חייב שוב לברכו למחר. אבל כתב שלפי מה שהעלה שתפילת הדרך אין לה חתימה, ליכא קפידא אם יתפלל אותה בכל יום אעפ"י שאינו חייב.

כתב המ"ב (ס"ק כו) שאם לן בדרך באושפיזא בלילה דצריך לברך בבוקר, אך אם הוא נוסע כל הלילה דהיינו שאינו לן בקביעות באושפיזא רק ינוח איזה מעט זמן באושפיזא ואח"כ חוזר לנסוע, יש לברך תפילת הדרך בבוקר בלי חתימה. וכתב השער הציון (ס"ק כו) שכן מוכח משערי תשובה, והטעם דלא עדיף מברכת התורה דבניעור כל הלילה מצדדים האחרונים שלא לברך בבוקר.

משמע שהמ"ב פסק כדברי השערי תשובה, א"כ בנוסע במטוס כל הלילה אינו צריך לחזור ולומר תפילת הדרך בבוקר, הואיל ולא הפסיק נסיעתו. אבל עדיין יש להסתפק בכוונת המ"ב במה שמדמה תפילת הדרך לברה"ת, האם הסיבה שפטור, היכא שלא לן בקביעות, הוא משום שהוא בנסיעה כל הזמן ואין השינת ארעי מפסיק הנסיעה, אבל בלן בקביעות אז הוי כשני נסיעות, או שהיכא שלא ישן שינת קבע אין כאן היסח הדעת. ולכאורה יש להביא ראיה לצד השני ממ"ש בביאור הלכה שהיכא שלן באושפיזא והשכים קודם הבוקר לנסוע לדרכו, דצריך לברך תפילת הדרך אף שלא האיר עדיין היום, **דזה הוי היסח הדעת גמור**. ולפי"ז יש לדון על מה שהביא בספר אשי ישראל (פרק נ הע' יג) בשם הגר"י נויברט זצ"ל שלפי השע"ת אפילו באוניות של היום שיש לכל אחד מקום מסודר לישון, א"צ לחזור ולברך בבוקר משום שהיה כל הזמן בנסיעה, ואם תלוי בהיסח הדעת כאן הרי ישן שינת קבע.

אבל בנוסע במטוס לכאורה אין כאן שינת קבע, (אא"כ נאמר שנחשב שינת קבע משום שזה שינת הלילה שלו, ונ"מ לענין ברכת התורה בבוקר). א"כ אפילו אם תלוי בשינת קבע א"צ לחזור ולברך, אא"כ מקומו הוא במחלקת העסקים או מחלקת ראשונה דאז יכול לישון שינת קבע. ושלחו מכתב להגר"ח קניבסקי שליט"א, וענה שאינו מברך אלא בתחילת הנסיעה, משמע שאין ענין לאומרו אפילו בלי שם ומלכות בשמו"ע, ודלא כדברי המ"ב היכא שנח מעט בדרך שצריך לאומרו בבוקר בלי שם ומלכות, ואולי ס"ל דכאן שנוסע כל הזמן גרע טפי. אבל בברכ"י (הנ"ל) מבואר שהיכא שנוסע בספינה צריך לאומרו בבוקר בלי שם ומלכות, א"כ לכאורה כדאי לאומרו בשמע קולינו בתפילת שחרית.

הישן בחוץ

בשו"ת מנחת שלמה תנינא (סימן ס, ב) כתב שבנסיעה ממושכת של כמה ימים, אם יצא בלילה וישן שינת קבע אפילו תחת כפת השמים, צריך מחר לברך עוד פעם (ודלא כהרדב"ז). עוד כתב שאפילו מי שממשיך לנסוע יומם ולילה כמו באניה וכדומה, פסק המ"ב שצריך לברך כל יום, אך כדי לצאת מספק נהוג לכלול את התפלה בתוך ברכת שמע קולנו שבלא"ה חותם בשומע תפלה, וצ"ע איפה מצא את זה במ"ב.